

ВІДГУК

на дисертацію ПАВЛОВИЧА Юрія Осиповича
«Образ Білорусі та білорусів в українській суспільно-політичній думці
(1991–2004)»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
(доктора філософії) за спеціальністю
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Детальний аналіз дисертаційної роботи Павловича Ю. О на тему: «Образ Білорусі та білорусів в українській суспільно-політичній думці (1991–2004)» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

1. Актуальність теми дослідження.

Представлена до захисту робота Ю. Павловича відзначається особливою актуальністю, зокрема у зв'язку з тривалими і масовими акціями протесту після президентських виборів 9 серпня 2020 р., до яких звернена увага усієї світової громадськості.

Останні події в Білорусі та посередництво Мінська у переговорах між Україною та Російською Федерацією (далі – РФ), спільні кордони між Україною та Республікою Білорусь (далі – РБ) актуалізує необхідність дослідження суспільно-політичних процесів, які відбувалися у РБ після розпаду СРСР. У цьому контексті особливо важливим є вивчення ставлення української суспільно-політичної думки щодо образу Білорусі та білорусів в українському суспільстві. Дане дослідження дозволяє визначити місце, яке займала Білорусь в українському суспільно-політичному дискурсі, а також визначити та дослідити основні чинники, які впливали на перебіг українсько-білоруських відносин.

Виконана робота відповідає науковому напрямку відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в межах наукової теми відділу «Взаємодія інституцій держави і громадянського суспільства в

Україні у другій половині XIX–XX ст. Західні землі» (номер державної реєстрації 0115U002458).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує обґрунтованість результатів щодо дослідження українсько-білоруських відносин крізь призму ставлення українського суспільства до внутрішньополітичних процесів РБ.

Структура роботи, побудована за проблемно-хронологічним принципом, не викликає принципів зауважень. Дослідження складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків (разом 199 сторінок), списку використаних джерел та літератури (20 сторінок). Загальний обсяг роботи 234 сторінок.

Вступна частина дисертації Ю. Павловича відзначається чітким обґрунтуванням актуальності, предмету та об'єкту дослідження, його мети і завдань, практичної значущості роботи.

Ґрунтовним є перший розділ роботи, в якому здійснено аналіз історіографії, джерел та визначено методологію дослідження. Охарактеризовано розвідки, присвячені передумовам, змісту та наслідкам підписання Біловезьких угод, а також внутрішнім суспільно-політичним процесам у РБ протягом 1991–2004 рр. (с. 21–38).

Даючи оцінку стану наукової розробки проблеми Ю. Павлович вдало зауважує, що широкому спектру політичних, економічних, соціокультурних та національних проблем в українсько-білоруських відносинах присвячено недостатньо наукових узагальнень фахівців з історії, політології та соціології. Під час аналізу історіографічного доробку дослідник застосував проблемний принцип поділу історіографії, виокремлюючи наукові дослідження з розвитку української суспільно-політичної думки та праці, присвячені внутрішній та зовнішній політиці України, наукові узагальнення з історії українсько-білоруських відносин.

Великий перелік проблем, які охоплені дослідженням, зумовили використання міждисциплінарного підходу – залучення окрім досліджень історичної науки здобутків інших наук та дисциплін: філософії, політології, соціології, економіки, культурології, психології та ін. Для розв'язання дослідницьких завдань автором дисертації використано як загальнонаукові та спеціально-наукові групи методів (методи аналізу та синтезу, абстрагування, узагальнення, системно-структурний аналізу), так і спеціально-історичні, або загальноісторичні методи (історико-генетичний, хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний та історико-системний) (с. 42–46).

У другому розділі дисертації Ю. О. Павлович розглянув ставлення українського суспільства до існування незалежної Білорусі після розпаду СРСР та підписання Біловезьких угод. Дослідник виокремив візії провідних українських політиків, інтелектуалів, економістів та політичних експертів щодо становлення Білоруської держави. Дослідник вказує, що в умовах суспільно-політичних трансформацій пострадянської Білорусі, характерним для українського суспільства став плюралізм думок та поглядів на існування незалежної Білорусі. Поруч із ліберал-демократами, які у своїй більшості пішли на фактичне визнання незалежності Білорусі, в українському суспільстві панували думки, озвучені представниками лівих політичних течій, які відстоювали радянське минуле країни та сумнівалися у можливості самостійного існування незалежної Білорусі з новими лідерами (С. Шушкевич). Так і відмінності в оцінках дисертант пов'язує із стереотипними схемами розуміння білоруським народом власної ідентичності та роками радянської пропаганди. Водночас він констатує, що під впливом внутрішньополітичних процесів та розвитку двосторонніх відносин із РБ, ставлення українського соціуму до білоруської незалежності перейшло декілька етапів та зазнало певних трансформаційних змін, однак залишалося в інтересах риторики українських політиків.

Матеріал третього розділу дисертації присвячений аналізу бачення української суспільно-політичної думки щодо зовнішньої політики Білорусі на теренах пострадянського простору в напрямках західного та східного векторів.

У першому підрозділі вказаного розділу проаналізовано становлення зовнішньої політики Білорусі та ставлення українських політиків до зовнішньополітичних орієнтирів білоруської верхівки. Дослідник звертає увагу на те, що велике значення у вирішенні вибору вектора зовнішньої політики, який впливав на становлення Білорусі на міжнародній арені, мав О. Лукашенко та його оточення (с. 52, 61, 71, 76, 78). У підрозділі 3.2. дисертант розглядає російський вектор зовнішньої політики РБ. Досить актуальне питання в українських ЗМІ та експертному середовищі, особливо інтеграційний проєкт та договір між РФ та РБ, оскільки від цього зближення залежав розподіл економічних та військових сил в Європі. Ю. Павлович вказує на те, як практика самостійного існування нових незалежних держав показала, що пострадянський простір не був єдиним економічним полем, а егоцентризм і національний прагматизм правлячих еліт став визначальним фактором взаємовідносин країн-членів СНД.

У підрозділі 3.3. Ю. Павлович розглядає міждержавні відносини України та Білорусі з погляду українських політиків та експертів у питаннях зовнішньополітичних відносин між Україною та РБ. Дисертант вказував на повну політичну й економічну залежність Білорусі від Росії, а це, в свою чергу, нівелювало завдання українських дипломатів налагодити українсько-білоруський діалог (с. 171–176). Дана проблема часто зустрічалася в тогочасних українських ЗМІ у формі полеміки експертів, політиків, поодиноких виступах. Дослідник вказує на плюралізм думок впродовж 1990-х рр. в українському суспільстві щодо українсько-білоруських відносин.

Такі обставини, Ю. Павлович пов'язує із відмінністю у поглядах українських політиків та науковців на розвиток Білорусі після приходу до влади О. Лукашенка в першій половині 1990-х рр. Більшість українських політиків

вибудовували свої політичні програми на засадах європейської практики та демократизації суспільного ладу. Відповідно, проросійську інтеграцію Білорусі вони розглядали як політичний бар'єр при подальшій співпраці.

3. Ступінь наукової новизни результатів дисертаційної роботи.

Дисертація характеризується логічністю, послідовним викладом матеріалу, науковим стилем, висновками і пропозиціями, які мають наукову новизну та є завершеною і самостійною роботою. Автореферат повністю відповідає положенням та висновкам, які зроблені у дисертації, відображає її структуру та логіку подання матеріалу. Наукова новизна представлених у дисертації результатів визначається обґрунтованістю теоретичних положень щодо проведення комплексного моніторингу й аналізу української громадської думки щодо суспільно-політичних процесів РБ та українсько-білоруських відносин у 1991–2004 рр. Загальні висновки дисертації чіткі, аргументовані та підпорядковані меті і науковим завданням роботи.

Науковою новизною характеризуються наступні результати:

вперше:

– проаналізовано чинники, які впливали на формування та функціонування української суспільно-політичної думки у питаннях щодо відносин з РБ, а також зроблені узагальнення щодо візії українського суспільства на внутрішню та зовнішню політику Білорусі;

– простежено українську громадську думку щодо внутрішньополітичних тенденцій РБ, зокрема визначено українське бачення економічних реформ в Білорусі та проаналізовано українську рецепцію інтеграції РБ та РФ;

удосконалено:

– наукові підходи до вивчення еволюції внутрішньополітичної ситуації у РБ та її зовнішньої політики в українському напрямку упродовж 1991–2004 рр.;

набули подальшого розвитку проблеми:

– розвитку білорусько-українських відносин упродовж 1991–2004 рр.,

зокрема в контексті реалізації українського проєвропейського вектору зовнішньої політики;

– еволюції інтеграційних процесів РФ та РБ в рамках створення Союзної держави.

Представлені результати характеризуються науковою новизною, що підтверджується авторськими публікаціями та оприлюдненням отриманих наукових результатів на науково-технічних і практичних конференціях.

4. Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів. Обґрунтовані у дисертації Павловича Ю. О. положення та висновки мають наукове й практичне значення. Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає в тому, що вдало застосовані методи дослідження дозволили автору всебічно розкрити винесені на розв'язання завдання.

Практична цінність роботи полягає у тому, що результати роботи Павловича Ю. можуть використовуватись у діяльності відповідних інституцій державної влади, експертних центрів, науково-дослідних установ, а також для написання узагальнюючих праць і підручників з новітньої історії України, Білорусі, та при розробці навчальних програм і спецкурсів у вищих навчальних закладах.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи Павловича Юрія достатньою мірою відображенають наукову новизну, сутність, теоретичне та практичне значення результатів дослідження в п'ятох наукових працях, опублікованих у міжнародних наукометричних виданнях та наукових фахових виданнях України. Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародних науково-технічних і практичних конференціях

6. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому дисертаційна робота є завершеним цілісним науковим дослідженням. Однак, у результаті аналізу змісту дисертаційної роботи Павловича Ю. О., незважаючи на належний рівень її підготовки, вважаємо за доцільне визначити деякі дискусійні

питання, зауваження та побажання:

1. Позитивно, що автор чітко систематизував різні категорії джерел до вивчення даної проблеми, виділивши сім їх категорій. Однак, на нашу думку, аналіз цих джерел дещо поверховий (с. 38–41).

2. Вважаємо, що назва підрозділу 1.3. “Методологія дослідження” звужує весь широкий спектр теоретичних питань, які порушуються у цьому підрозділі дисертантом. З огляду на те, що Павленком Ю. О. розглядаються не тільки методи дослідження, але і детально визначено понятійний зміст громадської думки, здійснено структурний та функціональний аналіз цієї категорії (с. 43–50), напевно б більш виправданим була назва підрозділу “Теоретичні аспекти дослідження”.

3. Дисертаційна робота суттєво б виграла, якби її автор для обґрунтування своїх наукових положень щодо української суспільно-політичної думки залучив більшу кількість соціологічних опитувань та інтерв'ю.

4. На нашу думку, автором недостатньо чітко виокремлено науково-експертні осередки в українській суспільно-політичній думці. Так у другому й третьому розділі автор неодноразово звертається до аналізу політичних, громадських та експертних думок щодо одних і тих самих подій та фактів в РБ, але їхня позиція не структурована достатнім чином. Так, зокрема на с. 121 автор виділяє позицію різних українських політичних, медійних і експертних середовищ на укладення Біловезької угоди 1991 р., одним із підписантів якої виступила БРСР: сприйняття цієї події позитивно правими та правоцентричними середовищами з огляду на “можливість для незалежної України надалі розбудовувати рівноправні відносини із демократичною та суверенною Білоруссю”, а також розгляд прихильного для збереження СРСР лівого сектору подій в Біловезькій Пущі як «зраду, здійснену “маріонетками” Б. Єльциним, Л. Кравчуком та С. Шушкевичем на користь Заходу, з подачі якого, мовляв, було розвалено СРСР та запущено становлення нових держав на пострадянському просторі».

5. У деяких місцях робота надмірно переобтяжена увагою до окремих білоруських політичних діячів та подій.

Разом з тим, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та автореферату дисертації, а також наукових робіт, опублікованих за темою роботи. Обґрунтованість наукових положень та висновків, а також їхня достовірність дають підстави говорити, що робота Павловича Ю. О. розв'язує важливу наукову проблему.

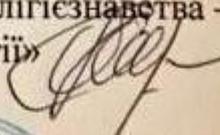
7. Відповідність роботи встановленим вимогам та загальний висновок. Дисертація «Образ Білорусі та білорусів в українській суспільно-політичній думці (1991–2004)», є самостійною дослідницькою роботою, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. та зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабміну від 19.08.2015 р. № 656, а дисертант Павлович Юрій Осипович заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю – 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидатка історичних наук

доцентка, вчений секретар Інституту релігієзнавства –

філії КЗ «Львівський музей історії релігії»

 О. С. Киричук

Підпис завіряю

Директор

КЗ «Львівський музей історії релігії»

 О. Г. Малиць